

VII. Kitekintés

A visszaemlékezés közlése körül kialakult vitán túlmenően – úgy gondolom, mindkét szerkesztő, Romsics Ignác és Kovács Attila Zoltán szándéka szerint is – mégiscsak az a legfontosabb, hogy minél alaposabban megismerjük Bethlen Béla életét és tevékenységét. A volt gróf élettörténetének történettudományi feldolgozása azonban még várat magára.

Legalább egy érdeklődő kutató már hozzáférhetett Bethlen Béla emlékiratának a családi hagyatékban található kéziratához, a kézzel írt és gépelt változatok különböző verzióihoz, valamint a szöveghez csatolt egyéb dokumentumokhoz. Sárhegyi Tamás Kolozsvár 1944-es szovjet megszállás előtti közvetlen időszakát vizsgálva megállapította, hogy Bethlen Béla erre a periódusra vonatkozó emlékei a Romsics Ignác által szerkesztett kötetben kevésbé tűnhetnek meghatározónak, aminek az oka, hogy a kéziratban egyes kijelentések más hangsúllyal estek latba, tipográfiai eszközökkel kiemelték őket, illetve „*esetlegesen csak a kéziratos példányokban jelennek meg*”.⁹⁹

De nem csak a család birtokában találhatóak meg a visszaemlékezések egyes (töredékes) példányai. Az emlékiratok egyes részeinek keletkezéstörténetéhez adalékul szolgálhatnak a Securitate Irattárát Vizsgáló Országos Bizottság Levéltárában (Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, ACNSAS) a Bethlen Béláról és másokról vezetett megfigyelési akták. Mindezt Jánosi Csongor, kolozsvári történész nemrég megjelent tanulmányából tudjuk, amely az eddigi legátfogóbb munka Bethlen Béláról.¹⁰⁰ Tanulmányából kiderül, hogy 1968 tavaszán, miután engedélyezték Bethlen Béla számára a magyarországi rokonlátogatást, a határátkeléskor tartott vámvizsgálatkor megtalálták emlékiratainak egy példányát, amit rögtön el is koboztak, majd megküldték a kolozsvári Securitaténak.¹⁰¹ Bethlent egyébként folyamatos megfigyelés alatt tartották és több más kéziratát is megpróbálták megszerezni. Amikor ez egy beszervezett ügynökön keresztül kudarcot vallott, akkor kihasználva, hogy szanatóriumi kezelésen van, titokban lefényképezték az írásait.¹⁰² Volt, hogy keményebb eszközökhöz fordultak. 1970. március 18-án a Securitate „figyelmeztetésben” részesítette Bethlent, aki így „tanulmányozásra” átadta emlékiratainak egy példányát.¹⁰³ Későbbi megfigyelőit még 1974-ben is felvillanyozta

---

⁹⁹ Sárhegyi, 2017: 95., 99. 227. l.j.

¹⁰⁰ Jánosi, 2019.

¹⁰¹ Uo. 27.

¹⁰² Uo. 28.

¹⁰³ Uo.

a hír, hogy az öreg Bethlen újra elkezdett dolgozni az emlékiratain.¹⁰⁴ Az egyik titkosszolgálati megfigyelési aktákban megtalálható az emlékiratok egyik korai változata, egy kézzel írt, javításokkal és betoldásokkal ellátott példány is.¹⁰⁵

Bethlen Béla visszaemlékezéseinek újbóli megjelentetése és a körülötte kialakult vita lehetőséget nyújthat arra, hogy elkezdődjön Bethlen életének és politikusi tevékenységének szaktörténeti feldolgozása. Kiindulási pontként szolgálhatna a román (nép)bíróóság¹⁰⁶ előtt lezajlott eljárások – eddig feldolgozatlan – peranyaga,¹⁰⁷ valamint a magyarországi és romániai levéltárakban található korabeli (főispáni) iratanyagok. Az alábbi forrásközlés is ehhez kíván hozzájárulni, árnyalva az évtizedekkel később megírt visszaemlékezéseket.¹⁰⁸

---

¹⁰⁴ Uo. 31.

¹⁰⁵ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 596325 sz. d., 4. kötet. Az 1–158. oldalak tartalmazzák a magyar verzió román fordítását, a 224–295. oldalon pedig a kézzel írt magyar nyelvű emlékirat-részletek olvashatóak. A 224–261 oldalakon a Szolnok-Dobokai, a 262–295. oldalakon pedig a Beszterce-Naszódi események részletei olvashatóak. Szeretném megköszöni Jánosi Csongor, kolozsvári történész segítségét, hogy nagylelkűen megosztotta kutatási eredményeit, és betekintést engedett az általa összegyűjtött iratokba.

¹⁰⁶ Kovács, 2018.

¹⁰⁷ USHMM, RG–25.004, 72. elektronikus könyvtár, 670–964. Tribunalul Poporului, Acuzator public Cab. 3, Cluj. Dosar 71/1945. Lásd még Uo. 73. elektronikus könyvtár, 589–628. Archiva Operativa Dosar 40.027. 15. kötet.

¹⁰⁸ Az emlékirat kritikus értelmezésére hívta fel a figyelmet Egry Gábor is. Lásd Egry, 2005: 13. Hasonlóképp vélekedett Horváth Sz. Ferenc, aki szerint „Gróf Bethlen Béla 1944-es szerepe a magyar történelemtudományban kizárólag pozitív bemutatásban részesült. Ezzel szemben a magyarországi Holokausztot kutató legújabb mű (Christian Gerlach-Aly Götz: *Das letzte Kapitel. Der Mord an den ungarischen Juden 1944–45*. München: DVA, 2002, 283.) őt a zsidók deportálásával kapcsolatban »bűnrészes«-nek tartja. Tevékenységét ezért ideje volna legalább egy tanulmány erejéig megvizsgálni”. Lásd Horváth, 2004: 141. 115. lj.